

Euskaltzaleen batzarrea Arantzazu-n.

EUSKALTZAINDIAK ERATUA

Mojak euskeraz.

Eta "madison" euskeraz?

Ipuiak zartaiñean prijitzen eta...

Agorreko 30-ean eta urrilleko 1-ean eta 2-an izandu da abixatuta zegoen euskaltzaleen batzarrea Arantzazu-n. "Euskal iztegiaren iturburuak", eta "Kultur itzak euskeraz" genituen biltzarrearen gai, gauza jakina den bezala. Lan mordoxka polita inguratu zen, Bai, beintzat —alegia, denpora faltaz—, denak ezin irakurri ahal izateko lain. Istudio denen artean, aparteko leku soberano bat tokatzen zaio Aita Imanol-ek bermiotarren euskeraz egindako saio bixi-bixiari. Beste denok ixilllean pasatzea naiago dut, iñor destakatu gabe, baezpadare, ez dezaiodan iñori bere satisfazioaren zerua erretxin odeiez kapotatu, ahaztu egin dudalako naigabez.

Lan bakoitza irakurtzearen osteko eztabaidak ederki manejatuta zuten Luis Mitxelena-k. Diot, Mitxelena: epiteto gabe, adjetibo askoren artean aukeratu nai ez dut-eta. Oso ederki. Gaia bera ere, jeneralean, angoetan iñork ez bezala ezagutzen eta menderatzen baitzuen. Entzuleen artean (edo aien lekua ta itxura egiten zutenen artean, beñepein), eten gabe marmarrean ari ziren azpiko zomorroak, berriz, ez ain ederki. Belarriak entzuteko dauzkanak, tapatu bitza.

Billera onetara bidali edo bertan irakurririko lan denak, A. Irigoien-ek esaten didanez, EUSKERA-n argitara agertuko dira. Beraz, aien kategoria, ala beronen falta, eta merituak ezagutu, bere garaian irakurriaz obeto ezagun ahal izango ditu interesatuak.

Onelako billerak, zera besterik egingo ez balute ere, baliosoak ditugu, ta egitea merezi dutenak. Batasunaren bidetik eta beste bide askotatik artu nai ditugun erabakiak, ez baitago itsu-itsuan artzerik.

Ta billera oek, entsegu gisan, soluzio posible asko presentatzen dituzte. Doala, bada, Euskaltzaindia biltzarre geiago antolatzen. Ta datorren urtekoa, Loiola-n, jesuitak egiten dakizkiten oietakoa, primerakoa noski, espero dugu. Jakiña!

Alare, emen Arantzazu-n erabaki ta asmo pratiko gutxitxo ikusi nuen. Ori ez dela batzarre oen eginkizuna, esango zait. Ez dakit. Ez dut esaten gaizki zegoenik. Ez nuela ikusi, esan dut. Ba-dakidana da atsegiñago dela istudioaren, teoriaren plaia gozoan igari egitea, ez obra-tzearen arrokarteko ur latzetan egitea baiño. Ustegabeko olatu aspiko arkaitzen baten ortz zakarrak tripa narruak urratzea, guziz kontuan eukitzekoa da gero!... Ta olagarroak ere, pulpoak, atrapa gintzazkete... Lanegitea gustatuko litzaiguke, frutu eskasei bildur ez bagenie. Bildur, bildur ikara ezur mamietaraiño. Egiten denaren eta zergatikoa-ren segurantziarik ez dagoenean, noski.

Orregatik, eta biltzarre onen teoriaren aldea besterentzat utzirik, nire ustean oargarri diren puntu bi ikutu nai nituzke emen.

MOJA BAT BILTZARREAN

Ez dakit. Baiña pentsatzen dut Euskalerrri triste onen kondaira guzian lehenengo aldiz presentatzen zela moja bat euskaltzaleen batzarre batean laguntza eske. Izan ere, ba-zen emen Arantzazun moja konzezionista bat. Eta galdetzen zuen, nola irakatsi ote zezaikean berak umeai euskera. Nik ez dakit onetan ezer, ez umiltasunez, egia guziarekin baiño, aitortzen dut. Ba-dira dakitenak, ordea. Ta emen ideia dirdaitso ta loretsuenak baiño milla aldiz argitasun geiago eman dezake esperentzi apur batek. Orregatik bada, euskal maistrei laguntza eskatu nai nieke Mondragoe-ko moja arentzat. Euskal irakasleek batzuek besteai eman bear lieketenaz, EUSKERA-n irakurri ahal izango dute Joseba Intxausti-ren lan bikaiña. Baiña aren zai egon gabe, Aizpa Asurabarrena Olaberri-koak (ta izketakoan euskera zoragarria du, bene benetan), Mondragoe-ko umetxoai euskera nola irakatsi dezaieken jakiteko eskatu zigun laguntasuna ezin ukatu dezaiokegu. Ia ba.

Ikusiko da guk naiago duguna ez al den kulpak ondoko errukarriari bizkarreratzea, beti kexu ibiltzea, erremedioak iristeko LANE-GITEA baiño, au bestendako utzirik.

MOJAK EUSKERAREN ETSAI?

Itz bi ontaz. Ez da berdin alde ez egotea, ez egitea, ta kontrario izatea. José Antonio Primo de Rivera-k ongi esaten du politikan ekibokazioak ezin barkatuak direla. Baiña guk ekibokazioak ezeze per-

tsona ekibokatuak ere ez ditugu barkatu nai. Esan nai dut onekin, mojak ekibokatu izango zirela bearbada euskerarekiko beren portae-ran. Baiña mojak daukaten kondizioa ez dugu ahaztu bear. Zenbat euskaldunek daukate gaur egun ere, ta karreradunetan, euskera sal-batzeko egifialean jarduteko obligazioaren konzientziarik? Eta mojak, nola demonio euki dezakete konzientzia ori?

Gaiñera, mojak organizazio batean daude, ta organizazioetan da-goenak badaki zer den ori... Indibiduoak lotzea zaillago da saillak lotzea baiño. Orduan, sarean erortzen da bat. Argi dago?

Euskeraren alde lanegiteko mojak ez dituzte ainbeste bear kritika gogor eta desprezioak eta bai laguntasanak. Eta lehenengoa, konzier-tzia esnarazteko. Askotan aixta esaten dugu mojak euskeraren kontra dabiltzala, ta ez gera konturatzen ez dabiltzala kontra, kontra joatea-gatik, alde ez zer eta ez zergatik egin ez dakitelako baizik. Emen ere, "nirekin ez dagoena nire kontra dabil".

Eta azkenik, oar dezadan mojak euskeran analfabeto utsak direla. Gure neskatxa euskaldunak moja doanean, bere karreratxoa beti er-deraz egingo digu, edo ezta ori ere. Ta euskeraz ez daki idazten, ira-kurtzen oiturarik bistan dago ezetz, ta okerrago, konplejo izugarria dauka, euskeraz eskribitzea ez dakit zer dela pentsatuaz. Au da puris-moaren frutua, bai mojetan eta bai errian kalte galanta egiten ari zai-guna. Ta *nemo dat quod non habet*. Besteai eskatu egiten dakigu guk, besteai eskatzen, guk geuk egiten ez duguna. Euskaldun itzetan labur eta obretan luzeok, itzen eta obren ideia orijinalen bat daukagu nunbait...

Obra luzeok ez laburtzeagatik dauzkagu ain urruti, obra luuuzeon puntan, askatasuna ta euskeraren salbazioa ta gure sinismen eta mo-rala ekonomiaren martxari egokitugabeak eta kultura ta milla gauza. Majo. Geiegi gустatzen zaigu istillua.

EUSKALDUNAK ESATEN DUTE:

"ARPA JO DIDAK ORAINTXE!"

Bigarren puntu onek Julene Azpeitia-ren izenean Gallastegi apai-zak irakurritako artikuluan artzen du motigoa. Bi asmo zeuzkan lan onek, irratirako biak: erderazko kantuen orde euskerazkoak sartzea ta umeentzat ipui egokiak prestatzea. Andre Julene Azpeitia-k esaten zuen lehen Jaunartzeetan, ezteietan eta gaiñuntzekoetan, erderazko kanta insustantzialak dedikatzen direla, disko dedikatuen pogrametan. Eta euskaldunak euskaldunai. Onen orde, euskerazko jatorrak nai zituen. Nik errespetatzen dut Azpeitia-ren iritzia. Geiago asmoa,

Errespetatzen dut iritzia: iritzi delako, ta pertsona batena delako, ta kristau ta andre batena delako, doble. Geiago alare asmoa. Ta nire deskordio ta diferentziak agertu nai ditut.

Askatasuna lehenik bakoitzaren barnean dago, ta lehen lehenik, lau topiko ta slogan merkeren interesera ez biritzea da askatasunik inportanteena. Kospiradore itxuren gustoak erre ta sakonagora jo bearke dugu. Ta benetako gauzak billatu. Espirituaren askatasuna, alegia. Ez al dugu esaten deseoak libertadea mozten duela? Ala ta guziz ere, deseoak zabaltzen du libertadea errealdadearen mundura. Egian finkatzen den deseoak. Ta euskal abesti edo euskeraren alde-rako abestien kontuan, Andre Julene Azpeitia-k esanari ez deritzaiot erabat egoki, ots, egiazko. Ta deseoak izan liteke batzuetan kaltegarri, Intxausti-k esaten zuen bezala, borondatea adimenari menderatzen etzaionean. Billa dezagun, bada, denon artean, bidea.

Euskal abesti "jatorren" inguruan zerbaite esan nezakeala uste dut. Ez dut esango, ezpazio luzea bearke nukealako ta esan nezakeana pixka bat pentsatze utsarekin aisa konpreni ditekialakoan. Amesak ames. Guk, errealdadeari segitu egin bear diogu: erderaz ere ba-dira kantu "jatorrak" iñork dedikatu nai ez dituenak. Zergatik den ori, pentsatu bear da. Ez dut uste Bach asko dedikatzen denik. Saint-Saëns, Debussy, Stravinsky bera. Guardiola-k, berriz, Gili, Richard Tucker, Julius Patzak, Otto Edelmann edo alako edozeiñen aldean bestelakoxe estimazioa du. Tebaldi ala Sara Montiel dedikatzen ote da geiago? Ez Guardiola, ez Duo Dinámico, ta ez Johnny Halliday twist kantaria, ez dira dedikatzen beren kalidade apartekoarengatik, musika "jatorrengatik". Zergatik, ba? Ez dit inporta, inportatzekoa bada ere. Emen, euskeraren laguntzaz ari gerala, gauzak diren bezala artu bear ditugu.

Azpeitia-k, *Ostian bizi zera* edo nai luke jaunartze egunetan dedikatzeke. Proba egin bear litzake, alajaiñetan! Euskerazkoa izateak eta guziz fedearen aldetik txukuna izateak, ez dut uste exitoa asegu-ratuko liokeanik.

Erljioak euskerari on egin bear dio; orregatik mintzatu zen Joanes XXIII Pacem in Terris enziklika euskeratu berrian: "Zuzentasunezkoa da Agintedunak bene benetan minoria edo taldetxoan gizabaliok defenditzea, ta batez ere aien izkuntza, kultura, lege zaharrak eta ekonomi-eskuarte ta ekitei dagozkienak". Kontuz ordea moduekin. Ezin jarri dezakegu euskera (berdin aberria) balio absolutotzat, gure egunotako majadero galanten batzuek dirudienez naiko luketen moduan. Eta askoz kontu geiagorekin bai erljioak eta bai euskerak galduko luketenean. Jainkoa ez bada notizia, zer ote da denpora joan baten frutu den zerbaite.

Ogi zerutik eta *Ostian bizi zera izan ditezke* elizarako aproposak, eta kantuon euskera, delako ogiaren gisan, zerutik bertatik jetxia. Eta musikaren aldetik ere, ez nau axolatzten sasi-flamenko merke ta madison edo twist zilipurdikarien aldean egokia dela esateak. Or konpon oiek. Desegoki iruditzen zaizkit alare, irrati (arradio) baten disko dedikatuetan sartzeko. Zeragatik, alegia: alakorik asi ordukoxe, arradioa itzaltzeko astirik artu gabe iges egingo luketelako, gutxien gutxienez, neska geienak. Eta kito disko dedikatuak, eta akabo euskera!

Gauza bakoitzak, zertarako den, artarako balio izaten du. Ta zertarako au betetzeko larri larri dabillenari, ez eman beste eginkizunik. Erderetan ezagutzen dugu elizabesti bikaiñik, diskoetan grabaturik gaiñera, ta elizetan pozez entzuten direnak: Solesmes-ko gregorianoak esate baterako. Baita bestelakoetan ere, guk baiño ugariago: Ernest Bloch-en judu-liturgiak (Sacred Service), Stravinsky-ren Salmuen Sinfonia... Ez dira beiñere dedikatzen, Aste Santu-ko pogrametan ezpada. Galdetu diot erdeldun bati ea zergatik ez dituzten musika modu oek disko dedikatuen pogrametan sartzen eta eskatzen, baiña ez dit erantzun. Parre egin dit. Guk izan bear dugu onetan ere bakarrak.

Bizitza dagoen nunai daude bi indar: barrurantzakoa ta kanporantzakoa, zentrifuga ta zentripeta. Barrurantzako joeraren aldetik, euskal abestiak ondo daude. Kanporantzako joeraren premiaz, bestalde, gaur arradioak ematen dituztenak bearrezkoak ditugu. Oiek euskalduntzea da gure arazo, edo tajuz egindako euskerazkoak sortzea. Akaso, lehenengoa obe. Fenomeno mundiala da gaurko gizarteak beren zerak zabalduaz, trukatuaz, joera unibersalista oen bidetik aritzea. Uda batean mundua zear ibillitako bati entzuna diot bazter guzietan entzun zuela Domenico Modugno-ren "Volare". Errialde bakoitzeko izkuntzetara moldatua —kantari famatu au ta musikalaria sortzaillea biak italiano izan arren—, ez italiano. Guk geuk ere mañiña bat entzun izan dugu esandakoaren italianoaz gaiñera Lucho Gatica-ren españiola.

Erri denak, eta gurea zorionean, mundu osoaren martxan doazkigu. Martxa au da, musika dantzatzekoaren aldetik (ta kantatzekoa ez da desberdiña izaten) tangoa, cheek-to-cheek (arrastoa!), one-step, txa-txa-txa, rock, hoola-hup, madison, bossa-nova, ta deabrua lagua izango direnak. Euskalerrak —erriak— orri jarraitzen dio. Bizi da. Ta gaur modan dagoen indarra unibersalismoa dugunez, ta lokalismoak folklореaren pitxi biurtzen zaizkigularik, gure jokabidea traza-tuta daukagu, ditzaz edo desditzaz. Gure jendea nora joan, ara joan bearko du euskerak, ez aldrebes. Bestela, klub, txalet eta olakoai ize-nak emateko bestetarako ez digu balioko.

Bizitza nai dugu, euskeraren bizitza, ta ori marka: bizitzaren joe-rak ukatzen ditugu. Intelektual bati errez uzten diogu bere burua ta

ponentsentua erants dakiela Europa-n dabilzan korrienteai, orrekin eskandalorik artu gabe. Ta erri xeheari ("El pueblo nunca es vulgo", esan du Marañoñ-ek, beraz fida gaitezen aren burubideaz), erriari bere modura munduaren martxan sartu nai lukeanean, zergatik ari ez?

Gaurko bizitzaren karakteristika dugu arintasuna-ta, orfeoi kantu borobillak ere baldarrak ditugula esan bear, ta bakar bakarrik noizean bein artzen direnak. Oen betekizuna ta abesti modernoena ez dira batbera.

Ezin dezaiokegu ritmoari duen inportantzia ukatu. Dantzaren indarra ikaragarria da, ta plazan dantzatu den kanta irratian entzutean txir-txir jartzen zaie odola neskatzai zaiñetan. Oñiak berekasa txingurritzen dira... Bestelakoa, berriz, musika motela iruditzen zaie, bereziki karraxi aundirik entzuten ez denean. Au dela-ta, gaurko munduan ritmoaren eta bizi naiaren mozkorra bateginda aurkitzen ditugu. Ta gure lehenagokoek etziren aiek ere ankamotzak. Indioak, ejemploak urrutitik artzeko, Shiva, bizitzaren sinbolo ta jainkoa, eskuetan danborra duela edo ta dantzari, errepresentatzen dute. Bijoia zoriorrean euskera gaixoa, luzaroan preso egona, Ello-ko tenploko Shiva-rekin dantzara. "Euskara, ialgi adi dantzara".

Zarautz-eko *Naya* grupoa jartzen dut eredu, ta Labeguérie, beste musika modu baten bidetik. Onelako asko bagenitu... (*Desiderio desideravi.*)

Edo, Jainkoarren, perlesidunaren, paralitikoaren bizitza opa diogu euskerari? Sukaldetik irteteko gauza ez den amona xahar ximurarena?

Onelako kantuen etsaitasuna *purismo kera berri bat* iruditzen zait. Baiña gaur zoro esaten ditugun kantuok zoro direlakoan enpeiñatzenegi bagera, zorotasunaren filosofia egin bearrean izango gera aurki. Ez dut esaten kantu oiek descagarrienak ditugula, beste alde askotatik begiratu ezker. Utikan! Diot, orrela direla, izan. Ta izate batek alkate asko balio omen ditu. Ez dut uste onekin euskal oitura garbien kontra noanik.

"Ostian bizi zera" ez dut baztertuko. Zortzikoa ez dut baztertuko. Madison ez dut baztertuko. Bakoitza bere lekuan nai ditut.

Eukaristiari kantatzen dion neskatzia, gizona, gaztea, bizitza da. Eta jo ta su dantzan ari den bera, bizitza da. Moduak.

Au dena esan ondoren, etzait irudituko gaizki norbaitek noizpait "Or zaude Jesus" dedikatu nai baleza, dedikatzea. Bizitza baita ori ere.

KONTU KONTARI

Aurrekoaren moduan, Andre Julene Azpeitia-ren bigarren puntua ere inportantzia aundikoa da. Alegia, ipuiak umeentzako tamaiñan eratzea. Gazteentzat euskal kantu egokiak bear ditugun giñoan bear ditugu umeentzat ipuiak, Onetarako nik uste dut obe izango dela norgeiagokak antolatzea baiño, errian aoz-ao datozen ipuiak biltzea. Arantzazu-n egin dugun Euskaltzaleen Batzarrean Juan San Martin-ek esaten zuen ipui oek ba-daukatela zerbait berezia. Eta ba-du arrazoa esateko. Urte asko dira, lantzen lantzen datozela erri artistaren aoran.

Andre Ibarrola-ri entzuten genizkionean bere ipui paregabe aiek, txundituta nengoen ni, ikusiaz, nola erriak arte egin duen kontu kontaritzea, bertsoaritzea bezelaxe. (Arte oro ez da egoki arradorako, noski.) An etzen itz bat falta, ez bakar bat sobera. Osotasun totala zen ura, estilistika teknikaren mirari bat. Pedagogiaren aldetik (*paídos*-en sentidua otsegiten dut) ez dakit gure artean alakoari ondoratzen zaionik izango ote den, umeentzat egokitasunik aproposena sortzeko. Nire aldemenean Fernando Mendizabal-ek esaten zuen gaberarte egongo litzakeala poez-pezik entzuten.

Ba-dakit ez dela berdin arradorako moldatzea ta entzule gizondu batzuei kontatzea. Alare, norgeiagoka batean baiño konfiantza geiago jartzen dut kontatzaile on batzuegan. Txispa duten erritarrengan. Asko izango luke *Loiola-ko irratia*k, esate baterako, erriz erri bialtzea enkargaturen bat, Andre Ibarrola-k bezain ongi kontatzen dituztenei magnetofonoan jasotzeko. Musika puxketatxo batzuek tarteetan josisiaz, ez ote leudeke, an-emen konponketatxoren bat geiago emanda, noski, arradorako listo?

Eman lezake irratia umeentzako pogramaren bat, astean bein, ipuiekin osatua. Diskoen moduan dedikatu ahal izango lirake, umeak umeai, eta jakiña, debalde, duban. Diskoentzat korresponsalak dituzten bezala —bearbada beroitxek— izan litezke ipuientzat ere. Obe katekisten artean eta apaiz dotriña erakusleetan.

Ez dakit posible izango den, ideia bat baizik ezpaita au. Zer derizkiote *Loiola-ko irratiko*ak? Bein berriro, esperentziak ideiak baiño geiago balio du, ta zuek duzue itza.

Bitartean, Aizpa Asurabarrena, laguntasun zai daukagu Mondrago-ko aur eskolan...

JOSE AZURMENDI.